

אמר רבא: מאי מעליותא? הרי אין הדין כן, משום דמאי דקא מסהיד סהדא, לא קא מסהיד דיינא, ומאי דקא מסהיד דיינא, לא קא מסהיד סהדא. כיון שהעד מעיד על המנה שבשטר כרבנן, והדיין מעיד "בפני התקיים השטר" (75).

אלא, כי אתא רמי בר יחזקאל אמר: לא תציתנהו להני כללי דכילל יהודה אחי משמיה דשמואל. [אל תציתו לכללים שאמר יהודה אחי בשם שמואל, ובאמת עד ודיין אינם מצטרפים!].

ומעשה שהיה שאיקלע רבנאי אחוה דרב כא-ב-1
חייא בר אבא למזבן שומשמי, [לקנות שומשום], ואמר, הכי אמר שמואל: "עד ודיין מצטרפין".

אמר אמיתור: כמה מעליא הא שמעתא! אמר ליה רב אשי לאמימר: וכי משום דקלסא אברה דאמך — הוא רמי בר חמא — את

כרבנן, אלא שההוא שטרא שבא לפניו וקיימו כדעת רבי — שטרא דיתמי הוה. וחשש שמואל שמא יבא השטר לפני בית דין טועין, וסבר שמואל, דלמא איבא דסבירא ליה בעלמא הלכה כרבי מחבירו, ולא מחביריו, ובהא הלכה כרבי אפילו מחביריו (73). ולכן סבר שמואל — אעביד רווחא כי חיכי דלא מפסדי יתמי. [אקיים את השטר אף לדעת רבי, כדי שלא יגרם הפסד ליתומים בכל מקרה].

עוד מביאה הגמרא מדיני קיום שטרות: אמר רב יהודה, אמר שמואל: שטר שקויים בבית דין, וטוען הלוה שכולו מזוייף, וגם הקיום מזוייף הוא, ויש בפנינו עד אחד מעידי השטר, ודיין אחד מהדיינים שקיימו את השטר, מצטרפין שניהם לקיים את השטר בשנית (74).

אמר רמי בר חמא: כמה מעליא הא שמעתא!

מזוייף?

ותירץ — שלפעמים אין כתב יד העדים ניכר כל כך, וקשה לקיימו, ולכן מקיימו על ידי העדים עצמם בבית דין, ואחר כך אינו צריך אלא לקיים את קיום הבי"ד.

אי נמי — עדיף שטר מקויים, משום שאם יאבד השטר יחזירוהו למלוה, משא"כ שטר שאינו מקויים, אין מחזירים אותו למלוה כיון שחוששים שמא כתב הלווה את השטר כדי ללוות ובסוף לא לווה. אבל בשטר מקויים לא חיישינן להכי כיון שאין דרך הלוה לקיים את שטרו אם עדיין לא לווה.

75. כך פירש רש"י, ומבואר לדעתו, שאם עד אחד מעיד על מנה שבשטר, ושניים אחרים מעידים על כתב ידו של העד השני, אינם

הגמרא "ומי אמר שמואל הכי?!", והם: אמרי לה חנניא בר חייא, ואמרי לה רב הונא בר יהודה, ואמרי לה רב חייא בר יהודה. ספר הסימנים השלם.

73. כיון שמסתבר טעמו יותר משל חביריו, משום שאם מעידים על המנה שבשטר ולא על כתב ידם, הרי לא התקיים השטר עצמו, והיאך יגבה עם השטר ממשועבדים? הרי לא הוי אלא כמלוה על פה. ולכן יבואו לטעות ולפסוק הכא את ההלכה כרבי. שיטה מקובצת.

74. ומבואר שאפשר לטעון מזוייף גם נגד שטר מקויים.

והקשה הריטב"א — אם כן מה הועיל קיום השטר? הרי לעולם יטען הלוה שגם הקיום

אבל אם העידו בפניו **משחתמו**, ובשעת החתימה עדיין לא שמע השלישי את עדותם — **אין מעידין בפניו וחותרם**, משום שהחתימה הראשונה הייתה בשקר, כיון שלא היו שלשה שידעו בחתימת ידי העדים.

ומדקדקת הגמרא, שדוקא את החתימה צריכים לעשות אחר שהעידו בפני השלישי, אבל את הטופס של האשרתא אפשר לכתוב אף קודם החתימה.

ומקשינן: ומי **כתבינן** את הטופס קודם שהעידו, והלא אמר רב **פפי משמיה דרבא** — **האי אשרתא דדייני, דניכתב מקמיה דניחורו סהדי אחתימת ידיהו**, [אשרתא שנכתבה לפני שהראו העדים את חתימת ידיהם] — **פפולח! משום דמתחזי כשקרא**, ואם כן **הבא נמי**, היאך כותבים את האשרתא קודם שהעידו, והלא **מתחזי כשקרא** (77)?

ומשינינן: אין הכי נמי, ולא תימה "עד שלא

נמי מקלפת לה? והלא כבר פרכה רבא להאי שמעתא ואין ההלכה כן!:

עוד בדיני קיום שטרות:

אמר רב ספרא, אמר רבי אבא אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא, אמר רב הונא, ואמרי ליה, אמר רב הונא, אמר רב:

שלשה שישבו בבית דין כדי לקיים את השטר, והיו שנים מהם מכירין חתימות ידי העדים, ואחד אינו מכיר. ורוצים להעיד בפני השלישי ולכתוב ביחד "אשרתא דדייני" על שטר זה.

אם העידו לפניו **עד שלא חתמו על האשרתא** — **מעידין בפניו, וחותרם עמהם, וכותבים "אישרונה וקיימנוהי לשטרא דנן במותב תלתא, דאשתמודענא דחתימת ידא דסהדי היא"**. [אישרנו וקיימנו את השטר הזה, במושב שלשה, אחר שנודע לנו שזו חתימת ידי העדים] (76).

מצטרפים.

והרמב"ן חולק וסובר — דודאי ככהאי גוונא מצטרפין, והכא הטעם כיון שהדיין אינו מעיד לגבי השטר כלום, אלא רק שהעידו בפניו על השטר שכשר הוא, אך הוא עצמו אינו יודע אם השטר כשר או לא, ולכן אינו מצטרף עם העד המעיד על גוף השטר.

והקשה עליו הרשב"א, אם כן במקרה שהדיין מכיר בעצמו את חתימת ידי העדים בטביעות עין יצטרף, כיון שמעיד על גוף השטר, ובגמרא משמע שאין חילוק בזה?

ולכן פירש הרשב"א — דאיירי כשבאו שני עדים וקיימו את חתימת אחד מן העדים, ואת חתימת אחד מן הדיינים, אבל חתימת העד השני לא התקיימה, ולכן אינם מצטרפים משום

שלמעשה אין שני עדים על חתימת יד העד השני, וחתימת הדיין לחודה לא נחשבת אלא כעד אחד לגבי חתימת העד השני.

76. והקשה הרשב"א — כיצד יתקיים השטר, הרי כדי לקיים צריך שיעידו בפני שלשה, והכא הרי בשעה שהעידו לא העידו אלא לפני אחד? ותירץ הרשב"א — שמכיון שקיום שטרות אינו אלא מדרבנן, החשיבו את עדים כדיינים אף בשעה שהעידו, והרי יש כאן שלשה.

77. והקשו התוספות — הרי מבואר לקמן בפרק הכותב, שרב לא סבר כרב פפי, ולא חייש למיחזי כשיקרא, ואם כן מה הקשתה הגמרא מדברי רב פפי לרב?

חתמו מעידים בפניו וחותם", אלא אימא —
 "עד שלא כתבו — מעידין בפניו וחותם.
 משכתבו — אין מעידין בפניו וחותם",
 וכדברי רב פפי, שאין כותבים משום שמחזי
 כשקרא.

ומדייקינן: שמע מינה מהאי מימרא דרב
 ספרא, תלתא דינים:

א. שמע מינה — שהעד המעיד על החתימות
 נעשה דיין, ויכול להשתתף ג"כ בקיום
 השטר. כמו בנידון דידן שהשני המעידים על
 חתימות ידי העדים נעשו דינים לקיום
 השטר.

ב. ושמע מינה — שדיינין המכירין את
 החתימות ידי העדים, אינן צריכין להעיד
 בפניהם. כמו בנידון דידן שהשניים שידעו
 בחתימות יד העדים העידו בפני השלישי
 שלא ידע, אבל בפני שניהם לא העיד אף
 אחד (78).

ג. ושמע מינה — שאם ישנם דיינין בבית
 הדין שאין מכירין חתימות ידי עדים, לא
 סגי בכך שיעידו בעדים בפני חלק מהבי"ד,
 אלא צריכין להעיד בפני כל אחד ואחד מן
 הדיינים. כמו בנידון דידן שהיו צריכים
 השניים להעיד בפני השלישי (79).

לתוספות — שלדעת רש"י שהנדון כאן משום
 שקר, אם כן אף אם יעידו אחר כך שני עדים
 אחרים לפני הדיין השלישי, לא יועיל, כיון
 שלמעשה היתה החתימה בשקר.
 משא"כ לדעת התוספות, שהנדון כאן משום
 שנוגעים בעדותם, אם כן אם יעידו עדים אחרים
 שאינם נוגעים תועיל עדותם, כיון שסבר רב
 שלא חיישינן למיחזי כשיקרא.

78. והתוספות ביארו — שסלקא דעתך שאינם
 יכולים לקיים את השטר אלא כשמעידים
 בפניהם, אע"פ שלא תהא שמיעה גדולה מריה,
 ואם כן לכאורה עדיף שיקיימו על פי מראה
 עיניהם, ולא על פי שמיעת עדות, מכל מקום
 הוה אמינא שאינן נחשבים כ"בית דין", אלא
 כשמקיימים על פי שמיעת עדות.

אי נמי, סלקא דעתך, שבגוונא שראו את
 חתימת השטר בלילה, אינם יכולים לפסוק לפי
 עדות זו כיון שאין שומעים עדות בלילה. ולזה
 קא משמע לן שיכולים.

79. וביארו התוספות — שסלקא דעתך שיכול
 הדיין השלישי לחתום על סמך השניים שהעידו

ואין לומר שקושיית הגמרא מהא דאמר רב
 בריש דבריו — שאם חתמו אין מעידים בפניו,
 ומוכח שחושש לשקר, ואם כן מדוע אם כתבו
 מעידים הרי מיחזי כשיקרא? דהא לא קשיא,
 כיון שאין הטעם משום שקר, אלא משום
 שנוגעים בעדותם להעיד אחר שכבר חתמו.
 ולעולם סבר רב שלא חיישינן לשקר.
 ותירצו התוספות — שדרך הגמרא להקשות
 אף על פי שאין ההלכה כן.

אמנם רש"י פירש את דברי רב שאם חתמו
 אין מעידים בפניו, משום דהוי חתימה בשקר.
 ויש להקשות עליו, הרי רב לא חייש למיחזי
 כשקרא, כמו שהוכיחו התוספות?

אך נראה שיש לחלק, כמו שכתב הרא"ש,
 שאע"פ שלא חשש רב למיחזי כשיקרא, מכל
 מקום לשקר גמור ודאי שחשש. ולכן, אם כבר
 חתמו על השטר, הרי החתימה היא העדות, וכיון
 שבשעה שחתמו עדיין לא הייתה העדות
 אמיתית, הרי יש כאן עדות שקר. אך אם רק
 כתבו את השטר הרי אין כאן עדות, רק הכנת
 הטופס, ודבר זה הינו רק מיחזי כשיקרא, ולזה
 לא חשש רב.

והקרבן נתנאל, הביא נפקא מינה בין רש"י

אין צריכין להעיד בפני כל אחד, ומה שבנידון דידן לא קיימנו את השטר עד שהעידו השניים בפני השלישי, אינה ראייה, כיון דשאני הכא, דעדיין לא קא מקיימא הגדה כלל, ולכן היו צריכים להעיד בפניו, כדי שתהיה כאן הגדת עדות. אבל בעלמא, דלמא סגי שיעידו עדים בפני חלק מהדיינים כדי לקיים את השטר?

יתיב רב אבא, וקאמר לה להא שמעתא — ד"עד נעשה דייך".

איתיביה [הקשה לו] רב ספרא לרבי אבא: והלא שנינו במסכת ראש השנה — עדות של קידוש החודש, ראוהו — את הירח — שלשה, והן בית דין, ורוצים להעיד עליו ולקדש את החודש, יעמדו שנים מהם, ויושיבו שנים אחרים מחבריהם אצל היחיד, ויעידו בפניהם, ויאמרו השלשה האחרים — "מקודש החדש מקודש", והטעם שצריכם להעמיד שניים מחבריהם אצל היחיד, מכיון שאין היחיד נאמן על ידי עצמו. עד כאן המשנה.

ומדייקינן — אי סלקא דעתך, דעד המעיד על עדות מסויימת — נעשה דייך באותה עדות, למה לי כולי האי, שמעמידים שנים מחבריהם אצל היחיד, ליתבו בדוכתייהו⁽⁸⁰⁾

יהיה בית הדין שקול, הוה אמינא שכל הטעם שמוסיפים את הדיין השלישי הוא כדי שיראו כבית דין, ולכן חשבה הגמרא שמספיק שישב עמהם א"פ שלא יראה את גוף העדות. קא משמע לן, שצריכים העדים להעיד גם בפניו.

80. ומבואר שאם עד נעשה דייך גם בעדות החודש אינם צריכים להושיב מחבריהם ולהעיד

ודחינן: מתקיף לה רב אשי: בשלמא את הדין ש"עד נעשה דייך", שמעינן מינה, כמו שהעדים בנידון דידן נעשו דיינים לקיום השטר.

אלא את הדין השני, ש"דיינין המכירין את חתימות ידי העדים, אין צריכין להעיד בפניהם, היכי שמעינן מינה?

דלמא, לעולם אימא לך — שהיכן ששלשת הדיינים מכירים את חתימות ידי העדים אינם יכולים לקיים את השטר בלא הגדת עדות בפניהם, אלא צריכין העדים להעיד בפניהם.

ומה שהוכחנו מנידון דידן, שהסתפקנו בעדות השניים לפני העד השלישי, ולא הצרכנו את העדים להעיד אף בפני השניים הראשונים, אינה ראייה, כיון דשאני הכא, דקא מקיימא הגדה באחד מהדיינים, אבל היכן ששלשת הדיינים מכירים את חתימות ידי העדים, ואין בפנינו שום הגדת עדות, לעולם אימא לך דלא מהני, כיון שאין עדות אלא על ידי הגדת עדות?

ועוד דחה רב אשי: היכי שמעינן ממימרא דרב ספרא את הדין ש"דיינין שאין מכירין את חתימות ידי העדים, צריכין להעיד בפני כל אחד ואחד", דלמא, לעולם אימא לך —

בפני חבריו, אע"פ שלא שמע בעצמו את העדות.

והרא"ה הוסיף לבאר — שבקיום הוה אמינא שהקילו כיון שאינו אלא מדרבנן.

והריטב"א באר באופן אחר — שסלקא דעתך, כיון שבעצם בית דין הוי גם בשני דיינים, אלא שצריך להוסיף עליהם דייך נוסף כדי שלא יהיה בית הדין שקול.

ואם כן בקיום שטרות שאין את הסברא שלא

שלשתם עצמם, וליקדשי? אלא מוכח שאין עד נעשה דיין!

אמר ליה רב אבא: אף לדידי קשיא לי קושיא זו, ושאלתיה לרב יצחק בר שמואל בר מרתא, ורב יצחק שאלה לרב הונא, ורב הונא לחייא בר רב, וחייא בר רב לרב, ואמר לחו רב: הנח לעדות החדש שהיא עדות דאורייתא, ולכן אין עד נעשה בה דיין (81). וקיום שטרות דרבנן, ולכן בזה הקלו שעד נעשה דיין בעדות זו.

אמר רבי אבא, אמר רב הונא, אמר רב: שלשה דיינים שישבו לקיים את השטר, וקרא ערער על אחד מהן שפסול הוא, ורוצים שני הדיינים האחרים להעיד עליו שכשר הוא, ולצרפו אליהם.

עד שלא חתמו על האשרתא, מעידין עליו שהוא כשר, וחותרם עמהם.

אך משחתמו, אין מעידין עליו, וחותרם — משום שכעת הם נוגעים בעדותם, כיון שגנאי הוא להם שישבו לדון עם עד פסול, ולכן אינם נאמנים.

והוינן בה: ערער דמאי? — כלומר, נגד איזה ערעור נאמנים הדיינים השניים להכשירו?

אי איירי כשיצא עליו ערער דפסול הוא משום גזלנותא, היאך נאמנים הדיינים להכשירו, הרי תרי ותרי נינהו? והיה לנו כב-א לפוסלו מספק (82)?

82. כך פירש רש"י. והקשו התוספות, מדוע פסלוהו מספק, הרי היה לנו להעמידו בחזקת כשרות בספק?

ולכן פירשו התוספות כפירוש ר"ח: שאם קרא הערער קודם שחתמו, וכאו עדים אחרים מן השוק והכשירוהו — חותרם עמהם. כיון שלא התבטל מושב הבי"ד.

אבל אם לא באו העדים המכשירים עד שחתמו, ובשעה שחתמו עדיין היה השלישי בחזקת פסול, אינו יכול לחתום עמהם כיון שכעת כבר התבטל מושב הבית דין. אמנם אחר שיבואו העדים השניים יוכשר מספק, כיון שנעמידהו בחזקתו.

ועל זה הקשתה הגמרא — כיון שתרי ותרי נינהו, ולא נפסל כיון שמעמידים אותו בחזקתו, א"כ איגלאי מלתא למפרע שלא יתבטל מושב הבי"ד?

ואי איירי כשהעידו עליו שהוא עבד, א"כ מעולם לא היה בחזקת כשרות ולכן מספק נפסל,

בפניהם. והקשה הר"ן — הרי אין כאן שלשה שמקבלים את עדותם, ורק אחד קיבלה, ובעדות החודש בודאי שצריך בית דין שיקבלו את העדות?

והעמיד הר"ן — שאף אם עד נעשה דיין, צריכים לצרף עמהם דיין נוסף, ויעיד אחד מהם בפני השלשה, ואח"כ יעיד השני בפני השלשה. אבל אם אין עד נעשה דיין, אין יכול הדיין שהעיד להצטרף ולשמוע את עדות חבירו, ואז צריך להוסיף עוד שני דיינים.

81. ובתוספות הביאו שני טעמים מדוע אין עד נעשה דיין:

א. מכיון שנאמר "ועמדו שני האנשים לפני ה'", ודרשינן — שני האנשים — אלו העדים. לפני ה' — אלו הדיינים. ולכן צריך שתהיה הגדת עדות לפני הדיינים.

ב. כיון שהיו עדות שאי אתה יכול להזימה, משום שהעדים שנעשו דיינים לעולם לא יקבלו הזמה על עצמם.